

The content of contracts of state higher educational institutions for the implementation of entrepreneurial activities and the problems of their execution

Ildar KHAMIDOV¹

University of Public Security of the Republic of Uzbekistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2021

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2022

Available online

25 February 2022

Keywords:

higher educational institution,
educational services,
extra-budgetary income,
entrepreneurial activity,
private partnership,
lease agreement of
educational institutions,
contractual discipline.

ABSTRACT

In this article, the contracts concluded by the state with higher educational institutions in business are considered. And also, possible problems arising in the implementation of these contracts. Especially, contracts concluded by higher educational institutions for the implementation of entrepreneurial activities are classified. Contracts of higher educational institutions related to the performance of their usual functional duties are highlighted. And also, contracts aimed at attracting possible additional financing. The necessity of the development of entrepreneurial activity of higher educational institutions is substantiated and considered. For example, amendments and additions to the Law of the Republic of Uzbekistan "On guarantees of freedom of entrepreneurial activity", Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated April 8, 2009 No. 102 "On measures to improve the procedure for leasing state property". And also, the expediency of introducing the following content into the Regulation on Higher Education of Chapter 10 is justified. Analyzed and proposed, a possible solution, about the lease agreement and related problems as a common business activity of state higher educational institutions.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss1-pp69-77>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Associate professor, department of legal sciences, University of Public Security of the Republic of Uzbekistan. Tashkent, Uzbekistan.

Davlat oliy ta'lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnomalarining mazmuni va ularni bajarish muammolari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

Davlat oliy ta'lim muassasasi, ta'lim xizmatlari, byudjetdan tashqari daromad, ta'lim shartnomasi mazmuni, tadbirkorlik faoliyati, davlat xususiy sherikchilik, ta'lim muassasalarining ijara shartnomasi, shartnoma intizomi.

Maqolada davlat oliy ta'lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyatida tuzishi mumkin bo'lgan shartnomalar va shu shartnomalarni bajarishda uchraydigan muammolar haqida yoritib berilgan. Shuningdek, Oliy ta'lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun tuzadigan shartnomalari tasniflangan. Oliy ta'lim muassasalarining odatdagi funksional vazifalarni bajarish bilan bog'liq shartnomalari hamda qo'shimcha mablag' jalb qilishga qaratilgan shartnomalari farqlab berilgan. OTM tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga bo'lgan zarurati asoslantirilgan. O'zbekiston Respublikasi "Tadbirkorlik faoliyati erkinliklarni kafolatlari to'g'risida"gi Qonuniga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2009-yil 8-aprelda "Davlat mulkini ijaraga berish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 102-son Qaroriga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish asoslantirilgan hamda Oliy ta'lim to'g'risidagi Nizom (2003-yil 22-fevral, ro'yxat raqami: 1222)ga quyidagi mazmunda X1 bob Davlat oliy ta'lim muassasasining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnomalar kiritish maqsadga muvofiqligi asoslantirilgan. Davlat OTMlarining keng tarqalgan tadbirkorlik faoliyati sifatida tuziladigan ijara shartnomasi va u bilan bog'liq muammolar tahlil qilinib, yechimi berilgan.

Содержание договоров государственных высших образовательных учреждений на осуществление предпринимательской деятельности и проблемы их исполнения

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

высшее учебное заведение, образовательные услуги, внебюджетные доходы, предпринимательская деятельность, частное партнерство, договор аренды образовательных учреждений, договорная дисциплина.

В данной статье, рассмотрены договоры, заключаемые государством с высшими образовательными учреждениями в предпринимательской деятельности. А также, возможные проблемы, возникающие при выполнении этих договоров. Особенно, классифицируются договоры, заключаемые высшими учебными заведениями, для осуществления предпринимательской деятельности. Выделены договоры высших образовательных учреждений, связанные с выполнением ими обычных функциональных обязанностей. А также, договоры, направленные на привлечение возможного дополнительного финансирования. Обоснована и рассмотрена необходимость развития предпринимательской деятельности

высших учебных заведений. К примеру, внесение изменений и дополнений в Закон Республики Узбекистан «О гарантиях свободы предпринимательской деятельности», постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан от 8 апреля 2009 года № 102 «О мерах по совершенствованию порядка сдачи в аренду государственного имущества». А также, обоснована целесообразность внесения в Положение о высшем образовании главы 10 следующего содержания. Проанализирован и предлагается, возможное решение, о договоре аренды и связанных с ним проблемах как о распространенной предпринимательской деятельности государственных высших учебных заведений.

Davlat muassasasi faqat byudjetdan moliyalashtirilishi hisobiga kun ko'rish bugungi bozor sharoitida birmuncha murakkab hisoblanadi. Ayniqsa, ushbu muassasalar, xususan, davlat OTMlarida raqobatli bozor sharoitida turli xizmatlar ko'rsatish, qo'shimcha pul mablag'larini jalb etish, turli ilmiy-innovatsion loyihalarni amalga oshirish imkoniyati mavjud bo'lgan sharoitda masala yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Bu o'rinda ilgari ham OTM tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishi uchun shartnomalar tuzishi mumkin edi-ku! Nega endi aynan bugungi kunda dolzarb bo'lib qoldi, degan o'rinli savol tug'iladi. OTMning tadbirkorlik faoliyati tashabbuskor, mustaqil va foyda keltiradigan faoliyat bo'lishi lozim. Bunda o'zining ustav maqsadlarini ro'yobga chiqarish, ta'lim sohasini rivojlantirish asosiy yo'nalish bo'lishi shart. Qabul qilinayotgan qonun hujjatlari OTM oldiga yangidan yangi vazifalarni qo'ymoqda. Shu boisdan aynan ushbu bosqichda OTM tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning huquqiy mexanizmlarini keng joriy etish talab qilinadi.

Bugungi kunda OTM tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga bo'lgan zarurat quyidagilar bilan izohlanadi:

- OTM faoliyatiga davlat xususiy sheriklikning kirib kelishi;
- oliy ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitining yuzaga kelishi;
- to'lov-kontrakt asosida oliy ta'limga qabul qilishda OTMga keng imkoniyatlar berilishi;
- oliy ta'limga bo'lgan talabning o'zgaruvchanligi;
- OTMda ta'lim berishning yangi shakllari va usullarining keng joriy etilishi;
- OTM faoliyatining davlat tomonidan moliyalashtirilishi qat'iy bog'lanib qolganligi;
- OTMning biznes tuzilmalari bilan aloqaning sustligi;
- xalqaro standartlar asosida ta'lim berishni yo'lga qo'yilishi va h.k.

Bundan tashqari, OTM o'z ustav maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan hamda qonunda taqiqlanmagan boshqa faoliyat bilan shug'ullanishi ham mumkin. Avvalo, qayd etish lozimki, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 53-moddasiga ko'ra, davlat iste'molchilarning huquqi ustunligini hisobga olib, iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat qilish erkinligini, barcha mulk shakllarining teng huquqliligini va huquqiy jihatdan birxilda muhofaza etilishini kafolatlaydi. Iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik faoliyati erkinligining mavjudligi fuqarolik-huquqiy munosabat subyektlariga o'z manfaatlarini ko'zlab, turli shartnomaviy munosabatlarda ishtirok etishga imkon beradi [1]. Demak, bu imkoniyat fuqarolik huquqiy munosabatning boshqa subyektlari singari OTMlariga ham berilgan.

OTM tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun tuzadigan shartnomalarni tasniflash lozim. Avvalo, odatdagi funksional vazifalarni bajarish bilan bog'liq shartnomalar hamda qo'shimcha mablag' jalb qilishga qaratilgan shartnomalar farqlab olinishi zarur.

OTM professor-o'qituvchisi tomonidan to'lov-kontrakt asosida ta'lim-tarbiya berish, talabalar uchun ilmiy to'garaklar faoliyatini yo'lga qo'yish, OTM tomonidan turli konferensiyalarda ma'ruzalar bilan ishtirok etish bu qonunda belgilangan tartibda OTMning funksional vazifalari bilan bog'liq.

Yuridik adabiyotlarda qayd etilishicha, shartnomaning mazmunini uning bandlari (shartlari, rekvizitlari) tashkil etadi [2]. E.A. Suxanovning fikricha, shartnomaning kelishuv (bitim) sifatidagi mazmuni shartnoma majburiyatlarining mazmunini tashkil etuvchi, uning taraflari o'rtasida kelishib olingan shartlarining yig'indisi tashkil etadi [3]. M.I. Braginskiy va V.V. Vitryanskiylarning ta'kidlashicha, har qanday huquqiy munosabatda bo'lgani kabi shartnomaning mazmunini taraflarning huquq va majburiyatlari tashkil etadi [4].

Ayrim mutaxassislarning fikricha, shartnomaning asosiy mavzusi hisoblangan uning predmetiga e'tibor qaratish zarur. OTMning odatdagi funksional vazifalarini bajarishga doir shartnomaviy munosabatda uning predmeti muayyan natijani olishga qaratilgan ta'lim xizmatlarini ko'rsatish hisoblanishini qayd etishadi [5].

Fikrimizcha, garchi o'zbek tilida tuziladigan shartnomalarda "shartnomaning mazmuni" jumlasini, asosan, shartnomaning narsasi (predmeti)ni anglatadi, shartnomaning mazmunini aynan taraflarning huquq va majburiyatlari tashkil etishi tushunarli hisoblanadi. Chunki aynan huquq va majburiyatlar shartnomaning nima haqida tuzilganligi, taraflar qanday majburiyatlar bajarishini aniqlash imkonini beradi. Shartnomaning shartlari esa o'zaro huquq va majburiyatlarni belgilash usuli hisoblanadi. Shu boisdan huquqiy munosabat sifatida shartnoma mazmuni haqida gap ketganda, taraflarning huquq va majburiyatlari nazarda tutiladi.

Nazarimizda, OTM tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun shartnomalar tahliliga e'tibor qaratish lozim. V.V. Kvaninaning fikricha, ma'ruza o'qiydigan professor, talaba bilan shartnomaviy munosabatda bo'lmasdan, balki OTM bilan mehnat munosabatlarida bo'ladi va shu boisdan talabalarga xizmat ko'rsatadi [6]. V.I. Shkatulla fikricha, ta'lim muassasasi va o'quvchi o'rtasidagi munosabat ma'muriy huquq metodi bilan tartibga solinadi, ya'ni ular o'rtasida subordinatsiya munosabatlari o'rnatiladi. Haq evaziga ta'lim xizmatlarini ko'rsatishning fuqarolik-huquqiy konstruksiyasiga nisbatan e'tirozlar quyidagilarda ko'rinadi: 1) ommaviy shartnomani faqat tadbirkorlik subyekti tuzadi, ta'lim muassasasi esa tadbirkorlik faoliyati subyekti hisoblanmaydi; 2) haq evaziga xizmat ko'rsatish shartnomasining mazmunini buyurtmachining topshirig'iga ko'ra ijrochi tomonidan harakatlar sodir etishda ifodalanadi, buyurtmachi esa xizmatlar haqini to'laydi, ya'ni buyurtmachining majburiyati faqat haq to'lash bilan nihoyasiga yetadi. Ta'lim berish to'g'risidagi shartnomada ta'lim muassasasi yoki alohida pedagogning ijrochining xizmatlari sifatida bir vaqtning o'zida o'quvchining ham ishlashi va ta'lim dasturlarini o'zlashtirishni taqozo etadi [7].

V.I. Shkatulla fikriga quyidagilarga ko'ra qo'shib bo'lmaydi. Birinchidan, ommaviy shartnomani faqat tadbirkorlik subyekti tuzmaydi. FKning 358-moddasida garchi chakana savdo, umumiy foydalanishdagi transportda yo'lovchi tashish, aloqa xizmati, energiya bilan ta'minlash, tibbiy xizmat, mehmonxona xizmati va shu kabilar [8], asosan,

tadbirkorlik subyektlari tomonidan amalga oshirilsa-da, ushbu modda ommaviy shartnoma subyektini aniq belgilab bermaydi. Ikkinchidan, ta'lim xizmatlarini ko'rsatishda buyurtmachi tomonidan xizmatlar haqini to'lashning o'zi shartnoma majburiyatini to'liq bajarganligini keltirib chiqarmaydi. Bunga mos ravishda ta'lim oluvchining muayyan majburiyatlarni bajarishi haqida shart ham shartnoma mazmunida ifodalanadi.

V.M. Soro'x haq evaziga ta'lim xizmatlarini ko'rsatish masalasini tadqiq etib, ta'lim xizmatlarini ko'rsatish fuqarolik-huquqiy xarakterga ega emas, degan fikrni ilgari suradi. Uning fikricha, birinchidan, haq evaziga ta'lim xizmatlarini ko'rsatishda buyurtmachidan bir qator faol harakatlar sodir etishi talab qilinadi (ma'ruza, seminar mashg'ulotlarida ishtirok etish, o'quv rejasini bajarish va h.k.). FK esa buyurtmachi tomonidan faqat haq to'lashni nazarda tutadi. Ikkinchidan, fuqarolik-huquqiy munosabatda mavjud bo'lgan ishtirokchilarning tengligiga amal qilmaydi, chunki ta'lim oluvchiga nisbatan intizomiy jazo qo'llanilishi mumkin. Uchinchidan, haq evaziga ta'lim xizmatlarini ko'rsatish shartnomasi tuzilgan vaqtdan emas, balki haq to'langan vaqtdan boshlab kuchga kiradi. To'rtinchidan, ta'lim ko'rsatishga oid huquqiy munosabat majburiyat ijro etilishi asosida bekor bo'lmaydi. Beshinchidan, ta'lim oluvchi fuqarolik huquqiy munosabat uchun xos bo'lgan ta'lim xizmatlarini ko'rsatish sifati bo'yicha nizolashish va ko'rilgan zararni undirish huquqiga ega emas [9].

Muallifning fikriga qo'shilib bo'lmaydi. OTM va ta'lim oluvchi o'rtasidagi munosabat nafaqat ma'muriy-huquqiy normalar ta'siri doirasidagi, balki keng doiradagi huquqiy munosabat hisoblanadi. FKning 357-moddasiga ko'ra, shartnoma tuzilgan paytdan boshlab kuchga kiradi va taraflar uchun majburiy bo'lib qoladi [10]. Shartnoma tuzilgan deb hisoblanishi uchun taraflar barcha muhim shartlar bo'yicha kelishib olishi talab qilinadi. FKning 703-moddasiga ko'ra, topshiriq shartnomasidagi kabi yuridik harakatlarni sodir etish emas, balki aynan ijrochi buyurtmachining topshirig'i bilan ashyoviy shaklda bo'lmagan xizmatni bajarish zarur [11]. Ta'lim ko'rsatishga oid huquqiy munosabatda majburiyat ijro etilishi muhim shart hisoblanadi. Ushbu majburiyatni boshqa shartnoma shartlari kabi ijro etilishi natijasida majburiyat bekor bo'ladi. Bundan tashqari, bugungi kunda OTM oldida turgan vazifalar ta'lim xizmatlarini ko'rsatish sifatini oshirishni taqozo etadi. Zararni undirish esa umumiy qoidaga amal qilgan holda (FK 11-moddasi) fuqarolik huquqlarini himoya qilish usuli sifatida amalga oshiriladi.

Fikrimizcha, ta'lim xizmatlariga oid huquqiy munosabatlarda ma'muriy huquq metodi, asosan, tartib-intizom, ichki tartib qoidalarga rioya qilishdagina namoyon bo'ladi. Haq evaziga ta'lim xizmatlari ko'rsatishda fuqarolik-huquqiy mazmun-mohiyati bir-lamchi ahamiyatga ega. Chunki har qanday shartnomada shartnoma erkinligi tamoyilidan kelib chiqib, avvalo, manfaat ko'zlanadi. Manfaatni ta'minlash bo'yicha taraflar o'zaro shartnoma mazmunini kelishib oladilar. Bunda OTM va ta'lim oluvchining huquq va majburiyatlari nafaqat shartnoma shartlari, balki ommaviy-huquqiy xarakterga ega bo'lgan normalarga ham bo'ysunadi. Biroq bu o'z-o'zidan ushbu shartnomani ma'muriy huquq metodi bilan tartibga solinishini anglatmaydi.

Byudjet mablag'lari hisobidan ta'lim xizmatlarini ko'rsatish ham fuqarolik-huquqiy normalar ta'siri ostida bo'ladi. Bunda xizmat ko'rsatish tekin xizmatni qabul qiluvchi iste'molchi uchun tekin amalga oshiriladi, biroq OTM uchun haq evaziga tuziladigan shartnomasi hisoblanadi (talabning o'qishi davlat tomonidan moliyalashtiriladi). Moliyalashtirish manbasi ta'lim xizmatlari ko'rsatishning huquqiy tabiatiga ta'sir qilmasligi zarur. OTM va talaba o'rtasidagi munosabat mulkiy munosabat sifatida namoyon bo'ladi [12].

A.V. Belozеровning fikricha, byudjet mablag'lari hisobidan ta'lim xizmatlarini ko'rsatish ijtimoiy ta'minotga oid munosabat sifatida unga nisbatan "uchinchi" huquqiy tartibga solish metodi qo'llaniladi. Ushbu metod uchun majburiy subyekt sifatida davlat, uning organlari (ijtimoiy himoya organlari) ishtirok etadi. Huquqiy munosabatning ikkinchi tarafida fuqaro ishtirok etadi va hech qanday muqobil majburiyatni ijro etmaydi [13].

Fikrimizcha, OTMda ta'lim xizmatlari yoki boshqa shartnomalar asosida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda davlatning ishtirok etishi tabiiy. Chunki FK davlatni boshqa subyektlar bilan birxilda ishtirok etishini nazarda tutadi. Ta'lim xizmatlari ko'rsatishda buyurtmachi tomonidan muayyan harakatlarni sodir etish, tegishli bilim va ko'nikmalarni qo'lga kiritish, imtihonlar topshirish va boshqa o'ziga yuklatilgan majburiyatlarni bajarish talab qilinadi. Shu boisdan A.V.Belozеровning fuqaroning ishtiroki hech qanday muqobil majburiyatni bajarmaydi degan fikrlari noo'rin.

O'zbekiston Respublikasi "Tadbirkorlik faoliyati erkinliklarni kafolatlari to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasiga ko'ra, tadbirkorlik faoliyati (tadbirkorlik) tadbirkorlik faoliyati subyektlari tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladigan, o'zi tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidir [14]. Bunda qonun chiqaruvchi "tadbirkorlik faoliyati subyektlari tomonidan" amalga oshiriladigan faoliyat sifatida ko'rsatib o'tmoqda. Fikrimizcha, bu tushuncha tor ma'nodagi tushuncha hisoblanadi. Chunki mazkur Qonunning 2-moddasiga asosan, notijorat tashkilotlarga nisbatan ushbu Qonun ular faoliyatining o'z xususiyatiga ko'ra tadbirkorlikdan iborat bo'lgan qismiga tatbiq etiladi. Bu asosiy faoliyati tadbirkorlikdan iborat bo'lmagan yuridik shaxslar faoliyatiga nisbatan ham mazkur qonun qo'llanilishini anglatadi.

OTMning ustavi davlat xizmatlari markazlari orqali ro'yxatdan o'tkaziladi va uning faoliyatini belgilovchi asosiy hujjat hisoblanadi. Bunda har bir OTM o'z faoliyat maqsad va vazifalarini belgilashi, qo'shimcha xizmatlar ko'rsatishni nazarda tutishi mumkin. Oliy ta'lim to'g'risidagi Nizom (2003-yil 22-fevral, ro'yxat raqami 1222)ning 73-bandiga ko'ra, davlat OTM unga yuridik va jismoniy shaxslardan hadya, xayr-ehson yoki vasiyat shaklida taqdim qilingan pul mablag'larini va mol-mulkni, shuningdek, tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadni, qonunchilikda belgilangan tartibda o'zining xo'jalik yurituvda bo'lgan mol-mulkdan foydalanish natijasida olgan foydani mustaqil ravishda olish va tasarruf etishga haqli[15].

Fikrimizcha, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun tuziladigan shartnomalar OTMning tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatini amalga oshirishning yuridik vositasidir. Masalan, OTM tomonidan startup loyihalarni amalga oshirishga doir tuzilgan shartnoma.

OTMning tadbirkorlik faoliyatini funksional vazifalarini bajarish bilan bevosita bog'liq bo'lgan faoliyat (muayyan qismini to'lov-kontrakt asosida, haq evaziga xizmat ko'rsatish shartnomasi asosida) hamda OTMning funksional vazifalarini bajarish bilan bevosita bog'liq bo'lmagan faoliyatga (faqat shartnomasi asosida, haq evaziga xizmat ko'rsatish shartnomasi asosida) ajratish maqsadga muvofiq.

Davlatning OTMning keng tarqalgan tadbirkorlik faoliyati sifatida ijara shartnomasini ko'rsatishi o'rinli bo'ladi. Oliy ta'lim muassasasining mol-mulkini ijaraga berishi alohida tartibga bo'ysunadi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2009-yil 8-aprelda "Davlat mulkini ijaraga berish tartibini takomillashtirish chora-

tadbirlari to'g'risida"gi 102-son Qarori qabul qilingan. Unga ko'ra, markazlarning tranzit hisob raqamlariga tushadigan ijara to'lovi mablag'larining 50 foizi xususiylashtirilgan korxonalarga ko'maklashish jamg'armasiga, 40 foizi davlat mulkini balansida saqlovchiga va 10 foizi tegishli markazga yo'naltiriladi[16]. Demak, ijaraga berilgan mol-mulkdan faqat 40 foizi oliy ta'lim muassasasi ixtiyorida qoladi. Qolgan mablag' esa davlat mulki sifatida mulkdor belgilagan shaxslarga beriladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasida yuridik ta'lim va fanni tubdan takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5987-son Farmonining 16-bandiga ko'ra, 2020-yil 1-maydan boshlab TDYuU, yuridik texnikumlar va TDYuU qoshidagi akademik litseyning mol-mulkini ijaraga berishdan kelib tushadigan mablag'lar elektron savdo maydonchasi operatori to'lovini chegirib tashlagan holda to'liq hajmda mazkur muassasalarning rivojlantirish jamg'armalariga o'tkaziladi[17].

Fikrimizcha, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2009-yil 8-aprelda "Davlat mulkini ijaraga berish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 102-son Qarori o'z vaqtida va davlat mulkini turli suiiste'molchiliklardan himoya qilish hamda davlatni mulkdor sifatida manfaatlarini ta'minlash maqsadida to'g'ri qabul qilingan. Biroq bugungi voqelik OTM tomonidan turli suiiste'mol qilish orqali arzon bahoda ijara shartnomasini tuzishni istisno etadi, qolaversa, soliq qonunchiligi ham birmuncha takomillashishga erishdi. Shu boisdan bunday qoida, ya'ni mol-mulkini ijaraga berishdan kelib tushadigan mablag'lar elektron savdo maydonchasi operatori to'lovini chegirib tashlagan holda to'liq hajmda mazkur muassasalarning rivojlantirish jamg'armalariga o'tkaziladi va barcha OTMlarga nisbatan tatbiq etilishi maqsadga muvofiq.

Davlat mulkini ijaraga berish tartibi to'g'risidagi Nizomning 15-bandiga ko'ra, ikki va undan ortiq talabgorlardan takliflar tushgan taqdirda ijara shartnomasi ijaraning belgilangan shartlariga rioya qilingan holda ijaraga berilayotgan davlat mulki uchun ijara to'lovining eng ko'p miqdorini taklif etgan talabgor bilan tuziladi[18]. Demak, qimmatroq baho taklif qilgan shaxs ijara huquqini qo'lga kiritadi. Bu ham o'ziga xos mulkiy huquq sifatida nazarda tutiladi.

Bu o'rinda qonun hujjatlarida mustasno holat nazarda tutilmagan. Fuqarolik kodeksida tekin foydalanish shartnomasi konstruksiyasi mavjud. Bu o'rinda tekin foydalanishga berilishi mumkinmi, degan o'rinli savol tug'iladi. Fikrimizcha, qonunchilikda bu borada taqiq mavjud emas. Aynan davlat mulkini ijaraga berishni tartibga soluvchi yuqoridagi qonun hujjatida tekin foydalanishga berish belgilanmagan. Umumiy qoida esa davlat mulkini tekin foydalanishga emas, balki ijaraga berishni nazarda tutadi. Garchi ijara shartnomasi shartlari asosida davlat mulkini berish qoidasi amal qilsa-da, tekin foydalanishga berishni ham istisno etmasligi zarur. Bunda faqat maqsadli foydalanish doirasidan chetga chiqmaslik talab qilinadi. Ilgari qaror qabul qilinishidan oldingi kabi davlat mulki xarajatlarini oqlamaydigan darajada arzon, to'g'rirog'i, zararli foydalanish holatiga olib kelmasligi shart.

OTM qo'shimcha mablag'lar jalb etish maqsadida o'zining intellektual kapitali va moddiy-texnik bazasidan foydalanadi. Intellektual kapital ta'lim va ilmiy faoliyatni rivojlantirishga imkon bersa, moddiy-texnik baza OTMga nafaqat o'zining odatdagi faoliyatini amalga oshirish, balki qo'shimcha pulli xizmatlar ko'rsatish orqali daromad olishga ham imkon beradi.

Qayd etish lozimki, OTM o'zi uchun xos bo'lmagan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishi o'zini oqlamaydi. Chunki bozor qonuniyatlari o'ziga xos raqobat muhitini yuzaga keltiradi va tegishli professional xizmatlarni ko'rsata olmaydigan subyektlarning bozorga kirishiga imkon bermaydi. Shu boisdan OTM uchun qo'shimcha pul mablag'larini topishning asosiy yo'li bu ta'lim xizmatlari ko'rsatishni kengaytirish, o'zining faoliyat xususiyatidan kelib chiquvchi yo'nalishdagi xizmatlarni ko'rsatishni yo'lga qo'yish hisoblanadi.

OTMning tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnoma tuzishga doir umumiy qoida FK, "Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining shartnomaviy-huquqiy bazasi to'g'risida"gi Qonun, Oliy ta'lim to'g'risidagi Nizom (2003-yil 22-fevral, ro'yxat raqami 1222), Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qitishning to'lov-kontrakt shakli va undan tushgan mablag'larni taqsimlash tartibi to'g'risidagi Nizom (2013-yil 26-fevral, ro'yxat raqami 2431) va boshqa qonun hujjatlarida o'z ifodasini topgan. OTMning tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnomaning mazmuni taraflar o'rtasida tuziladigan shartnomada belgilanadi.

Bugungi yaratilayotgan imkoniyatlar sharoitida OTM keng doiradagi xizmatlarni ko'rsatishi mumkin. Bunda OTM tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlar keng va o'ziga xos murakkabliklarga ega. Masalan, sud-huquq islohotlarini amalga oshirish mavzusiga bag'ishlangan ilmiy seminarni o'tkazishda bir qator bog'liqlikdagi harakatlarni amalga oshirish talab qilinadi. Bunda ilmiy jamoatchilik tomonidan huquqiy muammoni aniqlashga doir tadqiqotni amalga oshirish, uning yechimini taklif etish, keng omma e'tiboriga yetkazish, jamoatchilik fikrini o'rganish va h.k. harakatlar bir-birini to'ldiradi.

Oliy ta'lim to'g'risidagi Nizom (2003-yil 22-fevral, ro'yxat raqami: 1222)ning 66-bandiga ko'ra, rektor OTM nomidan ish ko'radi va turli shartnomalar tuzadi. Mazkur Nizomning 77-bandida esa shartnoma shartlariga muvofiq korxona, tashkilot va fuqarolardan olingan mablag'lar OTM tomonidan mustaqil ravishda foydalaniladi[19]. Ushbu norma OTMga haq evaziga xizmat ko'rsatish borasidagi imkoniyatlarni beradi. Shu bilan birga, OTM davlat dasturlarini, buyurtmalarini hamda funksional vazifalarni bajarishdan og'ishmasligi zarur.

Oliy ta'lim to'g'risidagi Nizom (2003-yil 22-fevral, ro'yxat raqami: 1222)ga quyidagi mazmundagi X¹ bob kiritish maqsadga muvofiq:

X¹ bob. Davlat oliy ta'lim muassasasining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnomalar.

76¹. Davlat oliy ta'lim muassasasining faoliyati fuqaroga davlat ta'lim standartlari va qonunchilikda belgilangan talablar doirasida ta'lim va tarbiya berishga doir faoliyat hisoblanadi.

76². Davlat oliy ta'lim muassasasi tadbirkorlik faoliyati sifatida qo'shimcha pulli xizmatlar ko'rsatish, yuridik va jismoniy shaxslar bilan tuziladigan shartnomalar asosida malaka oshirish va qayta tayyorlash, o'quv kurslarini tashkil etish va boshqa xizmatlarni ko'rsatishga haqli.

76³. Davlat oliy ta'lim muassasasining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnoma uning shartlari, qonun hujjatlari talablari asosida bajarilishi shart.

Shartnomani bajarish, agar shartnomada boshqacha hol nazarda tutilmagan bo'lsa, oliy ta'lim muassasasi joylashgan joyda amalga oshiriladi.

Xulosa sifatida aytganda, OTMning tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishga oid shartnomaviy munosabatlar fuqarolik-huquqiy tartibga solinadi, shuningdek, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda ommaviy-huquqiy tartibga solish elementlari ham mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси // – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – Б. 76.
2. Муаллифлар жамоаси. Фуқаролик ҳуқуқи. Дарслик. Т.: ТДЮУ, 2017. – Б. 312.
3. Гражданское право: В 4 т. Том 3: Обязательственное право: Учебник. 3-е издание, переработанное и дополненное. Под ред. Е.А.Суханова. М. Волтерс Клувер, 2008. – С. 95.
4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. Книга 1. 3-е издание, стереотипное. Статут. – С. 83, 476.
5. Цуровцева М.Н. Государственный вуз как юридическое лицо: Дисс...канд.юрид.наук. – М.: 2005. – С. 192.
6. Кванина В.В. Проблемы отраслевой принадлежности договора на оказание возмездных образовательных услуг. // Вестник ЮУрГУ. 2005. №8. – С. 162.
7. Шкатулла В.И. Образовательное право. Учебник для вузов. М.: НОРМА-ИНФРА-М. 2001. – С. 39–40.
8. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. – Т.: Адолат 2017. – Б. 560.
9. Сырых В.М. Образовательное право как отрасль российского права. 2-изд. – М.: 2000. Исследовательский центр качества подготовки специалистов. – С. 30–32.
10. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. – Т.: Адолат 2019. – Б. 560.
11. Юқоридаги манба.
12. Кванина В.В. Проблемы отраслевой принадлежности договора на оказание возмездных образовательных услуг. // Вестник ЮУрГУ. 2005. – №8. – С. 166.
13. Белозеров А.В. Понятие и содержание обязательств по возмездному оказанию образовательных услуг: автореф. Дисс...канд. юрид.наук. М.: 2000. – С. 10.
14. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2012 й., 18-сон, 201-модда.
15. Положение «О высшем образовании». // Бюллетень нормативных актов министерств, государственных комитетов и ведомств Республики Узбекистан, 2003 г., № 4
16. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й, 15-сон, 186-модда.
17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида юридик таълим ва фанни тубдан такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5987-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.04.2020 й., 06/20/5987/0521-сон.
18. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й, 15-сон, 186-модда.
19. Приказ Министра Высшего и среднего специального образования Республики Узбекистан Об утверждении положения о высшем образовании. Зарегистрирован Министерством юстиции Республики Узбекистан от 22 февраля 2003 г – № 1222. <http://lex.uz/docs>.